

U J K Ö N Y V E K

Szlovákiai Magyar Irodalmi Füzetek. Szerkesztik: Esterházy János és Aixinger László. Kiadja a Toldy-Kör. (1942.)

Minden kisebbségi sorsban élő nemzetrészt kiadványait egész külön szempontból is kell értékelnünk. Kisebbségi sorsban a nyomtatott betű, a könyv, vagy akár csak apró füzet többet jelent, mint olyan helyzetben, amelyben az intézményes könyvkiadást számos kiadvállalat, a szellemi élet rendszeresen megjelenő folyóiratok biztosítják. Kisebbségi sorsban sok minden húzódik meg a kiadvány mögött: valahogy az a kezdeti áhítat és lelkesedés, amellyel az irodalmi megnyilatkozás elején szinte apostoli hittel és hivatásérzettel írtak le minden sort az írástudók, költők és krónikások; s mikor a nyomtatvány kezükbe került szinte végigsimogatták minden betűjét, mert átéreztek milyen roppant nagy felelősség és szellemet sugárzó erő rejlik az ilyen korlátlan elterjedési lehetőséggel útnak bocsátott irodalmi termékben. Kisebbségi sorsban minden kiadvány egyszerűs mind tett is: a nemzeti élniakarás és élnitudás bizonyítéka; megjelenése ünnepi hangulatot teremt, mert hírnöke annak a lelkes összetartásnak és egybefonódásnak, amely irodalmi termékek létrejöttét és megjelentetését lehetővé teszi.

Ilyen gondolatokkal vehetjük csak kézbe a pozsonyi Toldy-Kör 10 tetszetős kis füzetét, amelyet *Szlovákiai Magyar Irodalmi Füzetek* (SzMIF) címen adtak ki a szerkesztők: *Esterházy János*, a szlovákiai magyar népcsoport vezére és *Aixinger László*, a szlovákiai Magyar Párt igazgatója. Politikus és politikai párt szervezője irodalmi megmozdulások élén, ez

a jelenség is jellemző a kisebbségi életre, ahol politika és szorosabban vett szellemi élet elválaszthatatlanok egymástól. A politika ugyanis kisebbségi sorsban régi, eredeti értelmét nyeri vissza: a nemzetrészt élniakarásának és életszervezésének elmélete és gyakorlata, a szellemi élet pedig közvetlenül szolgálatába szegődik, mert hiszen szintén azt kutatja és arra igyekszik feleletet adni, miképpen maradhat fenn a kisebbségi helyzetben küzködő népcsoport, hogyan mélyülhet el és gyarapodhat lelki erőben, szellemi felkészültségben és gazdasági megalapozottságban.

A szlovákiai magyarság alig százezernyi népcsoportja minden könyvnapra jelentkezik szellemi életének tanujeleivel. Örömmel üdvözlöttük tavaly a *Szlovákiai Magyar Kiskönyvtárnak* számos értékes tanulmányát, s most a SzMIF tíz kiadványát azzal a szeretettel és érdeklődéssel vettük kézbe, amellyel az ott élő magyarság minden megnyilatkozását, legapróbb életmegnyilvánulását is figyeljük. Ezek a kis irodalmi füzetek nemcsak tárgyuknál fogva érdekelnek bennünket, hanem elsősorban azért, mert kitűnik belőlük, miképpen gondolkodik az ott élő magyarság, mi a felfogása a nemzetünket érintő nagy kérdésekről, általában az életről és a jövőről. Szellemi megnyilatkozásain át féltő gondolat mérlegelhetjük: vajjon töretlen-e még lankadatlan élniakarásuk, alkotóvágyuk és cselekvőelendületük. Megvan-e még bennük az a példaadó közösségi érzés, amely egyetlen családdá forrasztja őket, hogy így tömörítsék erőiket és támogassák minden egyesük megélhetését, boldogulását.

Már a címek is sokat árulnak el.

Esterházy János *Magyar Hétköznapok* címen beszédjeinek és előadásainak legfontosabb és legjellemzőbb gondolatait gyűjtötte össze. Apró kis vezérszólamok ezek, amelyeknek át kell hatniok a szlovákiai magyarok mindennapos életét. Magatartásuk legfőbb elveit tartalmazzák ezek a gondolatok: *Ki a magyar? ... Hűség Egyházunkhoz ... Keresztények és magyarok vagyunk ... Széchenyi tanítása ... Trianon ...* ezek azok a főkérdések, amelyekben határozott, biztós, egy-egy mondatba tömöríthető állásfoglalást vár a szlovákiai magyarok vezére híveitől. De tisztánlátásra van szükség a szlovák néppel való kapcsolat kiépítésében is, ezért a II. részben: *Hlinka András emlékezete... Mi és az Állam... Sorsközösség a Kárpátok alatt...* vezérszavak alatt gyűjtötte össze Esterházy irányelveit. Ezeknek a magvát a következő sorokban sűrítette össze: „Mindnyájan, akik a Duna-medencében élünk, akármilyen nemzetiséghez tartozunk is, fontos politikai missziót kell betöltünk azáltal, hogy keresnünk kell mindazt, ami bennünket közelebb hoz, mert ezzel szolgáljuk legjobban és biztosítjuk leginkább Középeurópának békéjét, amire mindannyiunknak szükségünk van, ha meg akarjuk őrizni a mindnyájunk által annyira szeretett és őseinktől örökölt keresztény és nemzeti kultúránkat...” Vagy még határozottabban: „A magyar-szlovák testvériséget nyíltan és következetesen hirdetem, annak szükséges voltát vallom, vállalom ezért a célkitűzésért a felelősséget és annak érdekében szívesen tűröm el az akármelyik részről jövő gáncsoskodást is.” — A következőkben a szociális kérdésben fejt ki nézetét a szlovákiai magyarság vezére: Az osz-

tályharc ellen... *Népi öncélúság* címen. Végül a reabizott népcsoport művelődési feladatairól szól, elsősorban a pozsonyi magyarság hivatásáról, a magyar ifjúság kötelességeiről, a magyar nő, a magyar munkás, a magyar könyv és a magyar sajtó szerepéről a kisebbségi életben. Befejezőként a kis nemzeti közösséget átható testvéri szeretet szózatát tömöríti néhány mondatba (Testvéreimről testvéreimhez) és mélységes emberi hitét nyújtja erőforrásul a küszködő kisebbségi magyaroknak: „Mi hinni akarunk és tudunk az ember magasabbrendűségében, amely magasabbrendűség csak az isteni igazságok felé irányíthat minden emberi törekvést. És mert ez a hitünk megdönthetetlen, azért mostani megpróbáltatásunk idején is bizó lélekkel tekintünk jövőnk — a jobb magyar jövő felé!”

Ha a kisebbségi magyarság vezérének irányelvei után a többi füzetben lapozgatunk, valamiképpen minden dolog mélyén hasonló hivatástudatot és hitet találunk. Csak természetes, hogy a szlovákiai magyarság emberei bensőséges szellemi rokonságot éreznek Széchenyivel és a tavalyi ünnepi évben sokat gondolkoztak a legnagyobb magyar törekvésein, eszméin. „A legnagyobb magyar egy magyar kisebbség szemléletében” című füzetke három tanulmányt tartalmaz, amelyek különböző szempontból, de egységes lelki beállítottsággal idézik Széchenyi szellemvilágát. *Aixinger László* a népi gondolatot kutatja Széchenyi tanításaiban és arra a meggyőződésre jut, „ha a népnek és népi hagyományoknak felkarolása Széchenyi szellemében történik, akkor a magyar erők és értékek összefogása átmenti a magyarságot minden, még a legnagyobb

veszedelmen is...“ Mayer Imre így fogalmazza meg a kérdést: *Mire tanít Széchenyi fajszerete-te?* Tanulmányában behatóan foglalkozik azokkal az emlékekkel, amelyek Pozsonyt Széchenyihez fűzik. Majd Széchenyi nemzetszeretetének elemzésével folytatja és jellemzően kisebbségi lelkiületei meglátja Széchenyi magyarságának mély emberi értékét: „Széchenyi példát adott arra, miként szolgálhatjuk fajunkat, de emellett az önmérsékletet, igazságszeretetet és őszinteséget.“ Duka-Zólyomi Norbert *Széchenyi és a magyar kultúra viszonyát* fejtegeti. Ennek a kapcsolatnak örök időszerűségét abban látja, hogy korunk legizgatóbb két kérdésére is az ő munkásságában találjuk meg a feleletet. Ezek a kérdések: Miképpen kell a magyarságnak úgy megújhódnia, hogy megállja helyét az új Európában? Hogyan kell sorsát úgy igazgatnia, hogy minden szomszédjával, ezer év óta sorstestvérével megtalálja a legszorosabb együttműködés útját? — Duka találóan írja: „Olvassuk el Széchenyit. Vajjon nem időszerű-e minden sora, melyet erről a kérdéstről írt száz évvel ezelőtt?“

S hogy a szlovákiai magyarság mindig tudatában legyen, milyen szellemi értékeket adott szülőföldje a magyar életnek és művelődésnek, Mayer Imre két füzetben: *Szlovákia neves magyar szülőttei* címen lexikont állított össze. Valóságos kis művelődéstörténet bontakozik ki az apró életrajzok nyomán, meglátjuk benne ennek a tájnak és népének nagy jelentőségét a magyar szellemiség kialakulásában, fiainak alkotó szerepét a magyar művelődés fejlesztésében... Környei Elek *Ifjú szívekben* füzete a szlovákiai magyar hűséges ragaszkodását tük-

rözi szülőföldjéhez: „Nékem ez a szlovákiai föld a szülőföldem, s az itt élő magyarok élete az én történetem is. Olykor — ha az életbe belefásultam már — hűtlen akartam lenni kisebbségi sorsomhoz, talán mégis többet reméltem valamikor az élettől. A megkíséretés azonban nem tartott sokáig, s tudom, hogy ez a megmaradt egyetlen hűségem életemet előre meghatározta... Nagyapám és apám hűségéhez nem voltam egészen méltatlan, mert bennem is élt valamelyes hűség, amit megőriz talán az én sírhantom, besüppedten is.“ — Sőt a kis nemzet-részhez való tántoríthatatlan hűség erőadó öntudatot is kifejleszt a lélekben: „Egy százezer főnyi népkisebbség fiatalságának szívében otthont kapni — lehet, hogy ennél nagyobb eredmények is adódhattak volna az életemben. De köszönöm a Gondviselésnek, hogy csak ennyire vittem. Ifjú szívekben élek, és ez marad most már életemnek legszebb eredménye.“

A következő négy füzet szép-irodalmi alkotás. S ez jóleső, mert ahol a Múzsza írásra ösztönöz, ott van teremtő vágy, életöröm és lendület. Ásguthy Erzsébet és Páll Miklós a történelemből merítnek. Ásguthy Erzsébet a Felvidék fejedelmének, II. Rákóczi Ferencnek alakját eleveníti meg hangjátékában, amelynek a füzet egy kis idillikus részletét közli: *Szerelmem a nagy fejedelem árnyékában*. Páll Miklós három novellájában a magyar történelem három válságos időszakát eleveníti fel: *A fordulónál* Szent István halálós ágyához vezet, a *Szegény magyarok* a bujdosó kurucok földönfutó életére villant rá és a *Dunatáj* a szabadságharc lelkes toborzó napjainak és szomorú le-törésének légkörébe vezet. Petőfi

pozsonyi baráti körével indul s a forró pesti lelkes órák hangulatán át a szétszóródás keserű időszakába torkollik. Borongós, tépelődő lelkiállapot tükröződik ezekben a finom, művészi rajzokban, mintha csak írójuk vígasztaló párhuzamot keresne a magyar sors leütött napjaiban. Az utolsó novella a *Dunatáj*, Petőfi pozsonyi baráti körében megvillantja a magyar, német, szlovák érzelmi és rokoni kapcsolatok megkötő erejét, mintha csak kérdezni akarná: a multban ennyire egybefonódott népek, miért nem tudnak ma is egy családot alkotni?

A másik két füzet, L. Kiss Ibolya *Beteg a gazda* c. parasztkomédiája és Thuróczy Tibor *Hercegné is lehetsz* c. novellája arról tanuskodnak, hogy jut a szlovákiai magyarságban erő a népi humor ápolására és könnyedebb társadalmi témák megpendítésére is. Ez utóbbi ugyan szinte kissé ki is ütözik a füzetek egységességéből, mintha más világról tudósítana, banális szerelmi bonyodalom, gazdag, gondtalan emberek életkörüben, akik csalódott nagylányukat „a tavaszi pompában ragyogó Lillafüredre” vihetik felejtetni.

Az utolsó füzet Stelczer Lajos írása *Magyarok Szibériában*, azt bizonyítja, hogy még a több mint két évtizedes kisebbségi élet sem tudta egészen elnyomni azokat a fájdalmas mély benyomásokat, amelyeket a hosszú hadifogság esztendei tettek a fogékony lélekre. Érdekes emberi sorsot sejtünk az írás mögött. A fiatalon, az egyetem padjaiból a lövészárokba került nemzedék arculata tekint reánk, amint a hadifogság sanyalódásából, otthon megváltozott világot, idegen uralom alá jutott szülőföldet talál, de talpra kell állnia, cselekvő nemzetvédelemben

kell kezdenie s a kisebbségi sorsban megedzett lelkülettel azután vállalhatja az új feladatot, a magyar művelődés szolgálatát egy fiatal nép ujonnan szervezett államában. Stelczer Lajos szigorúan csak szibériai emlékeit írja meg ebben a füzetben, de a sorokon túl valahogy az olvasni tudó lélek továbbbszövi a hazatért „hadifogoly” emberi életét. „Hazaértünk. Úgy éreztük, mintha álom lett volna a szibériai hat év. Pedig nem volt álom. Valóság volt, amiből okulnunk kell.” Ilyen bölcs életlátással okult ez a kisebbségi magyarság történeti sorsának további megpróbáltatásai- ból is.

Tíz alig egyíves, legfeljebb másfélíves kis füzet, de a lélek üzenete: a szlovákiai magyarok szellemi világának megnyilatkozása. Sokat beszélünk minden magyar érték számontartásáról, összefogásáról. Az első lépés ehhez, hogy felfigyeljünk azok szavára is, akik más életkörülmények között, más állam keretében igyekeznek megtalálni népi kötelességük helyes útját. Olyan ritkán hallhatjuk szavukat, hogy felvetődik a kérdés; nem kellene ennek a tíz füzetnek ott lennie a magyar élet egyetemes sorsközösséget érző minden magyar ember asztalán?

KRAMMER JENŐ

Féja Géza, *Magyar irodalom- szemlélet (Magyar élet. Budapest, 1942).*

A Magyar Társadalomtudományi Könyvtár nem azzal a céllal indult, hogy a magyar nép társadalomtudományi tájékozatlanságát néhány füzet közrebocsátásával egy-kettőre megszüntesse, — inkább csak indítás és próba arra, hogyan is tudnánk „az igényesebb-